

maltepe üniversitesi
i s t a n b u l www.maltepe.edu.tr

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Haziran 2017 / Sayı: 1

Okurlara

Uzun zamandan beri çıkarmayı dilediğimiz bu *Bülteni* siz okurlarımıza sunabildiğimiz için çok memnunuz.

Yılda üç sayı çıkarmayı plânladığımız *Bültenin* kurgusu şöyle: Her sayıda üniversitemizdeki İnsan Hakları Merkezlerinden biri tanıtılacak; çeşitli bilgi alanlarında bir hocamızın insan haklarıyla ilgili bir yazısı, insan haklarıyla ilgili çalışmalar yapan, farklı meslek mensuplarıyla bir söyleşi ve öğrencilerimizin bir-iki yazısı yayımlanacak; Merkezimizden, Türkiye’den ve dünyadan haberlere yer verilecek ve bazı yeni yazılara dikkat çekilecektir.

Bülten için mezunlarımızdan da yazılar bekliyoruz. Yüksek lisans programlarımızı bitiren kamu görevlilerinin –polis, asker, infaz koruma memuru, savcı, hakim, noter, öğretmen, mühendis ve başka meslek sahipleri mezunlarımızın– gördükleri eğitimin yaşamlarında ve mesleklerini icrada, işbaşında, neye yaradığını kaleme alan yazılar veya söyleşiler yayımlamayı diliyoruz ve yazılarını bekliyoruz.

Bu ilk sayıda, Merkezimizce yürütülen İnsan Hakları Yüksek Lisans Programının ana direklerinden biri olan bir hocamızın İnsan Felsefesi ve İnsan Hakları bağlantısı üzerinde duran bir yazısını; programımızı bitirmek üzere olan bir hakim öğrencimizin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile ilgili bir kararını konu edinen bir yazısını; gazeteci olan bir mezunumuzun Yaşar Kemal’in *Deniz Küstü* adlı romanı ile insan hakları arasında ilgi kuran bir yazısını; görevleri arasında Avrupa Konseyi Daimi Temsilciliği ve UNESCO Türkiye Daimi Temsilciliği de bulunan, *İnsan Hakları ve Diplomasi* kitabının yazarı emekli Büyükelçiyle yapılmış bir söyleşiyi bulacaksınız.

İlgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

İNSAN HAKLARININ ETİK EĞİTİMİ

İoanna Kuçuradi

Bugün en yaygın şekilde, çoğu zaman da yurttaşlık ve demokrasi eğitimiyle birlikte yapılan insan hakları eğitimi, insan haklarının kişiyi devlete karşı korumayı amaçladığı; dolayısıyla insan hakları eğitiminin amacı, kişileri *kendi* haklarını öğrenmeye ve talep edebilecek hale gelmeye yardım etmek olduğu kabulüne dayanır. Böylece insan hakları eğitiminin şu andaki hedefi, insan haklarını, gerektiğinde de kendi haklarını da koruyacak insanlar değil, hakları (kimin tarafından?) korunacak insanlar eğitmektir.

Ne var ki, a) devlet dediğimiz kurum ve organlar bütününe varlık nedeni insan haklarını korumak olduğu, yani yurttaşların temel ve diğer haklarını koruyan hukuk ve toplum düzenleri yaratmak olduğunu, başka bir deyişle adalet fikrini ete-kemiğe büründürmek olduğunu ve b) insan hakları eğitiminin en son amacı insan hakları ihlallerinin sadece telâfi yollarını öğrenmek değil, insan haklarının ihlallerini *önlemek* olduğunu, şu anda yaygın olarak –insan hakları belgelerini ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile diğer bu tür kuruluşların kararlarını okutmak şeklinde– yapılan insan hakları eğitimi gözden geçirmek ve insan haklarının disiplinlerarası eğitiminin merkezine felsefi etiği koymamız uygun olur.

İnsan haklarının bu etik eğitimin hedeflediği, eğitilene insan haklarının neden korunması gerektiğini, yani neden herbirimizin insan haklarını koruması gerektiğini kendi adına düşünmesine yardımcı olmaktır. Bu da insan haklarına ilişkin kavramsal bilgi vermekle yapılabilir. Nedeni de şu: *insan haklarının ne olduğuna ilişkin kavramsal bilgi* –yani *neyi* talep ettiklerinin bilgisi–, insan haklarının neden *herbir insan tarafından* korunması gerektiğini de açık kılar. Bu bilgi, kişilere kendileriyle hesaplaşmaya, *insan kimliklerinin* farkına varmaya, böylece de çok defa, mesleklerini icra ederken ve günlük yaşamda insan haklarını korumayı içtenlikle istemelerine yardımcı olur.

İnsan haklarının etik eğitiminin başka bir önemli ögesi de, eğitilene, eylemde bulunacağı belirli bir durumda insan haklarının gerektirdiklerini nasıl bulabileceği üzerine düşünmesine yardımcı olmaktır. Bu da eğitilene *değerlendirme eğitimi* vermek demektir. Değerlendirme eğitimi, eğitilene yalnızca insan haklarının belirli bir durumda yalnızca gerektirdiklerini bulmaya yardımcı olmaz, aynı zamanda kendisini de sahip olabileceği önyargıları aşmaya ve insan haklarına uygun davranmaya da yardımcı olur.

İnsan haklarının bu eğitiminde çok önemli bir husus da, bu eğitimin –ilk, orta, yüksek öğretimde, ayrıca da yaşam boyu eğitimde–, kendileri insan haklarının eğitimi görmüş eğitimciler tarafından ve kesintisiz olarak yapılmasıdır.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

Hazırlayan: Elif N. HAMİDİ

T.C. Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi 9 Aralık 2005'te kurulmuştur. Merkezin misyonu, yaptığı araştırmalar, düzenlediği toplantılar, yayınladığı kitaplar, gerçekleştirdiği örgün ve yaygın eğitim ve diğer çalışmalarla, Türkiye'de ve dünyada olan bitenlere insan hakları perspektifinden bakan insanların sayısının artmasına, bu perspektifin yayılmasına ve yasalar yapılırken ve uygulanırken açık kavranılmış insan haklarının temel alınmasına katkıda bulunmaktadır. Merkezin vizyonu, bilgisizlikten kaynaklanan insan hakları ihlallerinin olmadığı, tedavi edilebilir hastalıklardan insanların ölmediği, aç insanların yaşamadığı ve gitgide artan sayıda insanların insan onuruna yakışır bir yaşam sürdüğü bir Türkiye ve bir dünya. Merkezin amacı, insan hakları kavramlarında görülen belirsizliklerin giderilmesi ve içeriklerinin bilimsel olarak temellendirilebilmesi için araştırmalar yapmak, araştırma sonuçlarının uygulanma koşullarını hazırlamak ve insan haklarının felsefi temellere dayanan disiplinlerarası örgün ve yaygın eğitimini-öğretimini geliştirerek yaygınlaştırmaktır. Merkezin görevleri, inceleme ve araştırma yapmak, konferans, seminer, sempozyum, panel ve benzeri toplantılar düzenlemek, bu çalışmalarda elde edilen sonuçları yayımlamak, yurt içinde ve dışında yapılan çalışmaları ve yayınları izlemek, insan hakları eğitimi yapan kamu ve özel kuruluş ve kişilerle işbirliği yapmak, amaçları doğrultusunda kitaplık ve arşiv oluşturmaktır.

Merkez, kuruluşundan bu yana, ulusal ve uluslararası birçok konferans düzenlemiştir. Bunlar, "İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" (2007), "Evrensel Bildirgenin 60. Yılında İnsan Hakları" (2008), "Hukuk Felsefesini Yeniden Düşünmek: Hukuk Teorileri, İnsan Hakları ve Anayasalar" (2009), Beşinci Balkan Ülkeleri Felsefe Semineri: "Güneydoğu Avrupa'da Kimlikler Sorunu ve İnsan Hakları" (2009), "Hukuku Oluşturmada ve Uygulamada Etik ve İnsan Hakları Sorunları" (2011) ve "Şiddet ve İnsan Hakları" (2012) konulu konferanslardır. Merkez, bu konferanslarda sunu-

lan bildirileri de birer kitap olarak yayımlamıştır. Son olarak 6-9 Eylül 2016 tarihleri arasında Uluslararası Felsefe Enstitüsünün "Değer, Değerler ve Anlam" konulu uluslararası konferansına, Kadıköy Belediyesinin işbirliğiyle, evsahipliği yapmıştır.

Merkez, bunların yanısıra kendisinden istenen ya da kendi kararıyla bazı insan hakları sorunlarıyla ilgili, örneğin cezaevlerindeki ölümcül hastalar hakkında, görüş bildirmiş; Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezinin işbirliğiyle de "Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanun Tasarısı" üzerine bir çalışma yapmış, bu tasarımı Paris ilkelerine uygun hale getirmeye çalışmış ve önerilerini TBMM Anayasa Komisyonunun ilgili alt komisyonuna bildirmiştir.

İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı

İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, yaptığı araştırmalar ve yaygın eğitim çalışmaları yanında, 2008-2009 akademik yılından bu yana, tezli ve tezsiz insan hakları yüksek lisans programları yürütmektedir.

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak, 2008 yılında kurulan İnsan Hakları Anabilim Dalı tarafından yürütülen tezli ve tezsiz Yüksek Lisans programlarının ortak amacı, insan haklarının ne olduğunu ve her bir hakkın neyi talep ettiğini bilen ve çeşitli durumlarda insan haklarının korunması için nelerin yapılması gerektiğini bulabilen insanların yetişmesine katkıda bulunmaktadır.

Tezsiz Yüksek Lisans programının amacı, güvenlik görevlileri, hâkim ve savcılar, infaz koruma memurları gibi kamu görevlileri ile doktor, avukat, mühendis, öğretmen gibi çeşitli meslek mensuplarına, işlerini insan haklarını koruyacak şekilde yapabilmeleri için gerekli donanımı sağlamak ve insan hakları eğitimcilerine olan ihtiyacın karşılanmasına katkıda bulunmaktadır. Tezli Yüksek Lisans Programının amacı ise, insan hakları belgeleri oluşturmak için, insan hakları eğitimi için ve insan haklarına ilişkin uygulamalı araştırmalar için ge-

rekli teorik araştırmalara zemin hazırlamaktır. Bu programlardan mezun olan öğrencilerden, derslerde edindikleri yeterlilikler ile kendi yaşamlarında, kamu yaşamında ve mesleklerini icra ederken karşılaştıkları durumlar ve sorunlar arasında bağımsız olarak bağlantı kurmaları beklenmektedir.

2008-2009 akademik yılından bu yana, Tezli ve Tezsiz İnsan Hakları Yüksek Lisans Programlarından mezun olan toplam öğrenci sayısı 136'dır (34 Tezli, 102 Tezsiz).

UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü

Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezinin bünyesinde bir UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü faaliyet göstermektedir. 13 Mayıs 2009'da UNESCO ile imzalanan bir anlaşmayla kurulan UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsünün amaçları, dünya düzeyinde felsefi bilgiye dayanan insan hakları araştırmalarının yapılması, özellikle de insan haklarıyla ilgili kavramların içeriklerinin bilgisel belirlenmesi, hukukun bu temellerden hareket edilerek oluşturulması ve uygulanması ve insan hakları eğitiminin bu temel üzerinde yapılması gibi amaçlardır.

UNESCO Kürsüleri Programı, 1992 yılında başlamıştır. Amacı, üniversitelerarası işbirliğini dünya düzeyinde geliştirmek, üniversiteler arasında bilgi paylaşımını ve akademik dayanışmayı teşvik etmektir.

1992'de 17 kürsüyle başlamış olan bu program, bugün 126 ülkede 664 kürsüyle devam etmektedir. Dünyada, 8'i aktif olan 14 UNESCO Felsefe Kürsüsü bulunmaktadır. Türkiye'de ise 8 UNESCO kürsüsü vardır.

Uluslararası projelere ve konferanslara imza atan bu kürsü, "Laiklik ve İnsan Hakları" başlıklı iki konferans ve bir "Filistin Günü" düzenlemiştir. Bu kapsamda, UNESCO Genel Direktör Yardımcısı Pierre Sané "Laiklik ve İnsan Hakları", Anat Biletzki ise "Laiklik ve İnsan Hakları: Garip Bir Çift" ve "Goldstone Raporundan Sonra İsrail'de İnsan Hakları/Gazze: Unutulmuş Bir Hapishane" başlıklı konferansları gerçekleştirmiştir. 2012 yılında Otfried Höffe "Kültürlerin Çeşitliliği ve Evrensel Hu-

kuk Birliği" konulu bir konferans vermiştir. Rusya Bilimler Akademisi ve UNESCO Kürsüsüyle bir çeviri anlaşması yapmıştır. Daha önce İletişim Fakültesinin işbirliğiyle hazırladığı "Akıntıya Karşı", "İnsan Onuru, Kimin Onuru?", "Niçin Devlet?" ve "Hoşgörü, Nereye Kadar?" başlıklı dört bölümden oluşan "İnsana Yolculuk" belgeselinin gösterimi ve medya çalışanlarının katılımıyla düzenlenen "İnsan Haklarının Eğitiminde Medyanın Rolü" konulu yuvarlak masa toplantısı yapılmış ve Antalya Kent Konseyinin daveti üzerine "İnsan Haklarının Kent Yaşamı için Gerektirdikleri" konulu konferanslar dizisi gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında ise, Hacettepe Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi ile birlikte "UNESCO Belge ve Verileri Işığında İnsan Hakları Eğitimi" uluslararası konferansı düzenlenmiştir. 10 Aralık 2015 Dünya İnsan Hakları Gününde, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanı Dr. Hikmet Tülen, "Dünyada ve Türkiye'de Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının İnsan Haklarının Korunmasında ve Düzenlenmesindeki Rollerini" başlıklı bir konferans vermiştir.

Merkez ayrıca yaygın eğitim programlarının çerçevesi içinde, bölgedeki ilçelerin İnsan Hakları Kurullarının işbirliğiyle, kamu görevlileri için insan hakları eğitimi programları düzenlenmiş ve çevredeki ilçelerde, kaymakamlıkların işbirliğiyle kamu görevlilerine insan hakları eğitimi vermiştir. Çelikel Vakfı'nın bursiyerlerine 4 oturumdan oluşan, 14 saatlik bir etik ve insan hakları eğitimi vermiştir. "Sosyal Hizmetlerde Yolsuzluk ve Diğer Etik Sorunları Aşmada ve Önlemede Bir Yol Olarak Etik Kapasite Geliştirme" konulu Avrupa Birliği-Türkiye projesinin kapsamında 60 sosyal hizmet uzmanına etik ve insan hakları eğitimi yapmıştır.

Merkezimizin çalışmalarında hareket noktası, insan haklarının muamele görme ilkeleri olduğu kadar muamele etme ilkeleri-etik ilkeler olduğu, bunun için de hukukun ve devletin temelini oluşturması gerektiği gibi anlayışlardır. Dolayısıyla insan haklarının kişiyi devlete karşı korumak için değil de, devlet dediğimiz insansal-hukuksal kurumun varoluş nedeninin, yurttaşların insan haklarını korumak olduğudur. Devlet böyle anlaşıldığında, kamu görevi de insan haklarını koruma görevi olur.

İNSAN HAKLARININ ANTROPONTOLOJİK TEMELİ

Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN*

Antropontoloji, insan-ontolojisi ya da insan-varlıkbilgisi bir yandan felsefi söylem oluşturmanın kalkış noktası ve yürüyüş yolu, kısaca yöntemi¹ olarak değerlendirilebilir; öte yandan da felsefenin temel disiplini olarak görülebilir. Antropontoloji, insan-ontolojisi ya da insan-varlıkbilgisi felsefenin ana konusu olarak insanı ele alır; insan ve insan dolayımında varlık kazanan, aynı zamanda anlam kazanan kavramları temellendirme amacını güder. “Kavram yaratan bir varlık olarak”² değerlendirdiğimiz insanın, öteki insanlarla, türdeşiyile paylaştığı ortak bileşenlerinin ya da tüm ortak yönlerinin taşıyıcı temelini ne olduğu sorusu, antropontolojinin ya da insan-ontolojisinin yanıtlayacağı ilk soru olacaktır.

Bu yazıda insanlar arasındaki temel ortak paydanın ne olduğu sorusuna yanıt aranacak, söz konusu bu ortak paydadan doğan “insansal durum”un, insan hakları kavramıyla nasıl bir “insansal durum” haline geldiği belirgin kılınmaya çalışılacaktır. Öyleyse daha açık bir biçimde soralım:

- Antropontolojik açıdan baktığımızda insanlar arasındaki temel ortak payda nedir?
- Bu ortak payda insanı ve insan dünyasını nasıl etkilemektedir?
- Bu durumun gerek çözümlenmesinde ve gerekse de ardından ortaya çıkan durumların çözüme kavuşturulmasında, örneğin, “insan hakları” kavramı nasıl bir rol oynamaktadır?

Antropontoloji insana dayalı, insanı ve onun dünyasını anlamak üzere sınırları çizilmiş olan bir

bilgi bağlamı olarak; insanı betimlemeye, üstelik bu betimlemenin sonucunda ortaya çıkan bilgiyi her türlü bilginin temeli yapan bilme etkinliği olarak, insanların hepsinin ortak paydasındaki bir duruma, her bir insanın “arada oluşu”na dikkati çeker.

Antropontolojiye göre insanın düşünme edimlerine ve dil edimlerine yansıyan sonuçlar sürekli olarak “arada olma”yı imler. İnsan varolmasıyla, düşünmesiyle, dile getirmesiyle; özetle, bilmesiyle ve bilmesinin sonucu olanları başkalarına aktarmasıyla, arada oluşunu işbaşında gösterir. Her insan kendisiyle, eylemleri, yapıp etmeleri, hatta yapıp etmelerinin dayandığı istemelerin, tercihlerin, seçimlerin, karar vermelerin arasındadır.

Her insan; toplumsallığı, tarihselliği ve kültüreliliğiyle başka insanlar arasındadır. İnsan içinde yer aldığı her türlü yaşama kesitiyle “kendisi” arasındadır; insan tekil durumlarla, tekil durumları çerçvelendiren, onlar üzerinde konuşulmasını sağlayan kavramlar (düşünme boyutu) ve terimler/sözcükler (dil boyutu) arasındadır. İnsan aynı zamanda yine düşünme ve dil bağlamıyla bağlantılı olarak zamanlar arasındadır; bedensel, düşünsel, dilsel olarak da mekânlar arasındadır.

İnsanın arada oluşunun doğurduğu en dikkate değer antropontolojik sonuç da onun bu arada oluşuyla doğrudan bağlantılı olan gerilimli, bunalımlı ya da krizleri yaratan ya da duyan, fark eden bir varlık oluşudur. İnsanın bunalımlı bir varlık

*Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Maltepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi.

¹ Betül Çotuksöken, “Felsefede Antropontolojik Yöntem”, *Yeditepe’de Felsefe*, Editör: Saffet Babür, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2016, s. 185-193.

² Betül Çotuksöken, *Kavramlara Felsefe ile Bakmak*, İstanbul: İnsancıl Yayınları, 1998.

oluşu, ilk somut sonucunu, insanın sorunları fark eden, hatta çoğun sorunları yaratan bir varlık oluşunda kendini gösterir. İnsanın bunalımlı varlık olması sırasıyla; mitoslarda, felsefede, sanatta, özellikle edebiyatta ve “trajik” izleğinde, bilimde, hatta dinsel inanışlarda kendine yer bulur. İnsan ve insan dünyası bunalımlı bir dünyadır.³ İnsanın bunalımlı bir varlık oluşu aynı zamanda onun “gerilim”leri⁴ duyumsayan bir varlık olmasına da işaret eder. İnsan yönelimsel ve gerilimli bir varlık olarak sanatı, felsefeyi, bilimi oluşturur. Ayrıca; sanatın, felsefenin, bilimin, dinsel inanışların bunalımlardan, gerilimlerden sıyrılmak için işlevsel kılındığını bir kez daha anımsatabiliriz. Bütün bu insansal yapıları bunalımdan çıkış yolu olarak oluşturan insan, bunalımlı yapı olarak algıladığı tekil (durum)-tümel (kavram) gerilimini birbirinden çok farklı yollarla, yöntemlerle çözümlenmeye çalışır ve çoğu zaman da çözer.

Arada olduğu için gerilimi, sorunları fark eden ve yine bunlara dayalı olarak arada olduğu için soru soran bir varlık olan insan, sorularına farklı düşünme, bilgilenme ortamlarında yanıt bulur. Ayrıca, insanın düşünsel bağlamda kurduğu kimi kavramlarının dışdünyada, duyulur-algılanır dünyada eylem ve ilişkiler alanında, kısaca görünürlük içinde somut bir karşılığı olmadığını biliyoruz.⁵ Bu nedenle, insanın arada oluşuna ve arada oluşundan kaynaklanan bunalımlarından, gerilimlerinden gücünü alan kimi sorunlarına ilişkin yanıt arayışları zaman içinde, örneğin, “insan hakları” kavramında karşılığını bulmuştur.⁶ İnsan hakları kavramı; bunalımları, gerilimleri aşmak için insanın yarattığı, kurduğu bir kavramdır; insan hakları kavramı işlevi bakımından her kavramda olduğu

gibi, sorunları saptamaya, ardından çözümlenmeye ve sonunda da çözmeye yarayan bir kavramdır.⁷

İnsan hakları kavramını antropontolojinin sağlayacağı bilgiyle, başka bir deyişle insanın durumunu ve duruşunu doğrudan veren bir bilgiyle ortaya koyduktan sonra, bir başka saptamada da bulunabiliriz. Bu saptamaya göre insan hakları temeli, insanın yine antropontolojik bilgiyle ulaşabileceğimiz “gereksinim” ve “değer” kavramında, bu iki kavramın insan yaşamında oynadığı rolde bulur. Gereksinimler ve/veya değerler eylemlerin ardındaki istemenin kışkırtıcısı olarak kendilerini duyumsatırlar. Değerler, daha açık bir anlatımla, eylemlerin ardındaki istemenin ya da istemelerin dayandığı ilkelere kendilerine yer bulurlar. İnsan bir yandan gereksinimleri olan, öte yandan da değerleri olan bir varlıktır. Bu iki kavram ve aralarındaki ilişkiler de insan yaşamındaki gerilimli durumlara işaret eder. İnsan hakları ne sadece değerlere ne de sadece gereksinimlere dayalı olarak ortaya çıkarlar; insan hakları gereksinim-değer dengesini bulabilmede anahtar konumundadır. Başka bir anlatımla, gereksinim-değer gerilimi arasındaki “bunalımlı insan”, “insan hakları” kavramıyla eylemlerini ve/veya ilişkilerini oluşturmaya çabaladığında “insanca” bir duruş elde etmiş olur.

Bu konularda zihin açıcı konumda olan bilgi başta da dile getirdiğimiz gibi, antropontolojik bilgidir. Antropontolojinin, insan-ontolojisinin ya da insan-varlıkbilgisinin sağlayacağı bilgi, bu konularda düşünmenin billurlaşmasının temeli olur ve ayrıca etiğin bir bilgi dalı olarak taşıyıcı temeli de oluşturur.

³ Bu konudaki alanyazını (literatür) Eskiçağdan günümüze çok sayıda felsefi söylemde kendine yer bulur. Sokrates, Augustinus, Abaelardus, Kant, Nietzsche, Mengüoğlu, Uygur bu bağlamda akla ilk gelen filozoflardır. Kant'taki “antagonizma”, Mengüoğlu'daki “disharmoni”, Uygur'daki “bunalım” kavramı insanın arada oluşunun somut sonucu olan bir duruma işaret eder.

⁴ “Gerilim” terimi burada psikik yüklerinden arındırılmış olarak kullanılmaktadır. İnsanın tam bir doğallık içinde varolana yönelmesi, gerilmesi burada öne çıkarılmaktadır. Burada gerilim insansal durumun/duruşun en temel biçimi olarak değerlendirilmektedir. “*Intentio*” sözcüğünün kökenindeki “*intendere*” eylem adına dikkat etmek, bu durumu/duruşu kavramak için yeterlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem* (İlk basım: 2002), İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken, *Felsefi Söylem Nedir?* (İlk basım: 1991), İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2000.

⁶ “İnsan hakları” kavramının tarihsel gelişimi bu ileri sürüşü haklı çıkarır.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken, *İnsan Hakları ve Felsefe*, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2010.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET İHAM “CİVEK DAVASI”

Hazırlayan: Bülent ALTUN / Yargıç*

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, Türkiye’ye karşı açılan “Civek Davası”nda¹ kadına yönelik şiddet konusunda verdiği kararında devletin pozitif yükümlülüğüne ilişkin önemli belirlemelerde bulunmuştur. 14 Ocak 2011 tarihinde, eşi H.C. tarafından sokak ortasında 22 yerinden bıçaklanarak öldürülen Selma Civek’in ölümüne giden süreçte devlet tarafından etkin şekilde korunmaması dava konusu yapılmış ve bu yargılamada, yaşama hakkının ihlalden Türkiye Cumhuriyeti Devleti sorumlu tutulmuştur.

Devletin sorumluluğunu doğuran olaylar, resmî kayıtlara göre şu şekilde gerçekleşmiştir: Selma Civek, 1987 yılında H.C. ile evlenmiş ve bu evlilikten üç çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk kez 2009 yılında eşinden şiddet gördüğünü belirterek kamu otoritesine başvurmuş ve bir süre çocuklarıyla beraber konukevinde kalmıştır. Kendi isteği ile evine dönen Selma Civek, 2010 yılında tehdit ve yaralamaya maruz kaldığını belirterek suç duyurusunda bulunmuştur. Civek, o tarihte alınan ifadesinde şunları beyan etmiştir: “H.C. ile yaklaşık 23 yıldır evliyiz. Çalışmıyor. Sürekli içiyor. Beni genellikle dövüyor. Beni öldüreceğini söylüyor. Geçen sene, bıçakla beni kovaladı. O zamandan, evi terk ettim. Ankara’ya ailemin yanına gittim. Beni tehdit etmeye devam etti. Bunun üzerine, Ankara’da kadın sığınma evine gittim. Burada yaklaşık bir buçuk ay kaldım. H.C.’nin babası ziyaretime geldi. Oğlunun artık bana şiddet uygulamayacağını söyledi. H.C. de eve dönmem için bana yalvardı. İş bulacağına ve bize sahip çıkacağına söz verdi. Çocuklarım

için, eve geri dönmeyi kabul ettim. Döndükten bir hafta sonra, H.C. yeniden içki içmeye ve şiddet uygulamaya başladı. H.A.S. 14 Ekim 2010 tarihinde bahçesiyle ne zaman ilgilenebileceğimi sormak için telefonla aradı. Kendisini beş yıldan beri tanıyorum. Onunla tartışmak için telefonu elimden aldı. H.A.S. ile aramızda herhangi bir duygusal bir ilişki yoktu. Eşim de bunu biliyordu. Zaman zaman H.A.S.’yi telefonla arıyordum; çünkü beni dinliyordu. Oysa eşim beni asla dinlemezdi. Bana karşı şiddet uygulardı. Kısacası o gün, eşim beni telefonda biriyle konuşurken gördü. Bir tartışma yaşanmasından kaçınmak için, konuştuğum kişinin erkek kardeşim olduğunu söylemeyi tercih ettim. Telefonu elimden aldı ve son numarayı aradı. H.A.S. telefonu “Seni dinliyorum kalbim” diyerek yanıtladı. Eşim hemen telefonu kapattı ve beni dövmeye başladı. H.A.S. ile aramda arkadaşlıktan başka herhangi bir ilişki olmadığını söylediğimde bana inanmadı. Eline bir bıçak aldı; motosikletine binmemi söyledi. H.A.S.’nin evine gittik. Beni dövdü. Bıçağı boğazıma dayadı. Bir an boynumu kestiğini sandım. Bıçağı itmeye çalıştım ve o sırada sağ kolumdan yaralandım. Komşular ona engel olamadılar. Beni jandarmalar kurtardı. Olaydan sonra huzursuzlaştım. Boşanacağım. Artık dayanamıyorum.”

H.C. ise alınan ifadesinde eşinin gizli telefon görüşmeleri yaptığından şüphelendiğini, görüştüğü kişinin kendisinin de tanıdığı H.A.S. olduğunu, eşiyle beraber H.A.S.’nin evine gittiklerini belirtmiş ve devamında “Bıçağımı çıkardım ve karımın

*İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı öğrencisi

¹İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İkinci Bölümünün 23/02/2016 tarih ve 55354/11başvuru numaralı dosyası.

boğazına dayadım. Kaçmak istedi ve kolunu kesti. Onu bırakmam için jandarma müdahalede bulundu, ben de onu bıraktım. Neredeyse bütün adamlar benim gibi davranırdı. Yoksa bu dünyadaki değerlerimiz ne olurdu? Karım ve H.A.S. hakkında şikâyetçi olmak istiyorum ” sözleriyle kendisini savunmuştur.

H.C. bu olay üzerine tutuklanmış ve kendisi hakkında evden uzaklaştırma tedbiri uygulanmıştır. Açılan kamu davasında, Selma Civek’in şikâyetinden vazgeçmesi üzerine H.C.’nin 12 Kasım 2010 tarihinde tutuksuz yargılanmasına karar verilmiştir.

Selma Civek 23 Kasım 2010 tarihinde yeniden adli birimlere başvurarak şikâyetçi olmuş ve bu başvuru üzerine alınan ifadesinde şunları anlatmıştır: “Kocamın, tanıdığım ve komşumuz olan A.’yı görmeye gittiğini öğrendim; bana bir mesaj iletmesini istemiş. Benim evi terk etmemi istemiş, yoksa onu öldüreceğim demiş. Kocam artık çalışmamı istemiyor. Koruma tedbirlerine rağmen, beni rahatsız etmeyi bırakmıyor. Gece gündüz evin etrafında dolanıyor. Hatta artık çocuklarımı okula götürmüyorum. Öldürmekle tehdit etmek için telefonla aramaya devam ediyor. Bu sabah, işe giderken, H.C. geldi. O sırada beni almaya gelen A.B.’yi gördü. Ona bağırmasına başladı. Ona “Hangi hakla benim karımı almaya eve geliyorsun?” dedi. A.B. cevap vermemeyi tercih etti. Kısa bir süre sonra, bu sefer tarlaya geldi. Çalıştığımı ve etrafın kalabalık olduğunu görünce, herkesin yüzüne dik dik bakarak gitti. H.C. her zaman beni tedirgin ediyor. Psikolojik sağlığım bozuldu. Huzursuz olmaktan bıktım. Çalışmam gerekiyor; o ise çalışmıyor. Çocuklarla ilgilenmiyorum. Zor durumdayım. Ondan şikâyetçiyim. Uzlaşmak istemiyorum, yargılanmasını ve mahkûm edilmesini istiyorum.”

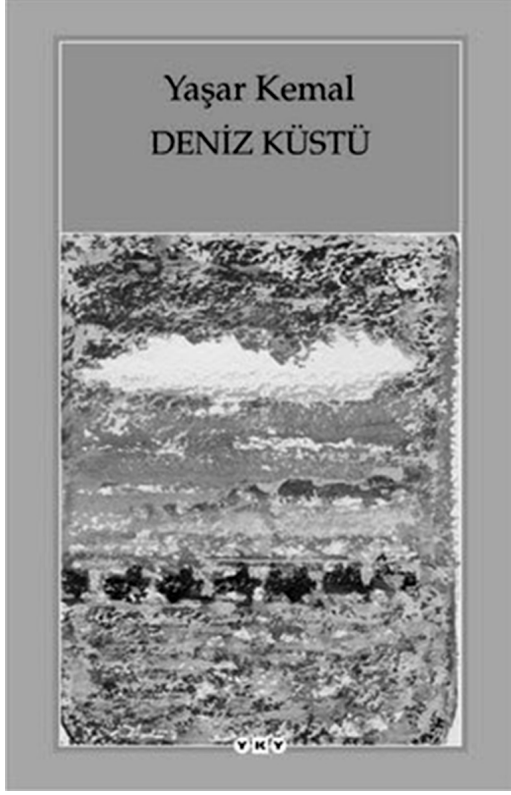
Selma Civek, benzer şikâyetlerle 17 Aralık 2010 tarihinde yeniden suç ihbarında bulunmuştur. H.C. hakkında iki ayrı ceza davası daha açılmıştır. Selma Civek, 14 Ocak 2011 tarihinde, eşi H.C. tarafından sokak ortasında 22 yerinden bıçaklanarak öldürülmüştür. H.C., polis, savcılık ve Ağır Ceza Mahkemesinde verdiği ifadelerde, suçlamayı kabul ederken eşini sadakatsiz olduğu için öldürdüğünü savunmuştur. Ayrıca olay günü, eşine, kendisini neden aldattığını, çocuklarının ve kendisinin yüzüne bakmaya nasıl devam edebildiğini sorduğunu, bunun üzerine eşinin kendisine verecek hiçbir hesabı olmadığını, zira onun, çocuklarının babası olmadığını söylediğini ileri sürmüştür. Bunun üzerine kontrolünü kaybettiğini ve onurunu korumak için eşini bıçakladığını eklemiştir. Yargılama sonunda H.C. tahrik hükümleri ya da başka indirim nedenleri uygulanmadan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılmış ve karar kesinleşmiştir.

Mahkeme yaşama hakkının, bu hakkı tehlike altında olan kişileri korumak yönünden pozitif yükümlülükleri içerdiğine, yetkililerin her tehdit yönünden olmasa da belirli bir kişinin yaşamının üçüncü kişinin suç oluşturan eylemleri nedeniyle gerçek ve yakın bir tehdit altında bulunduğunu bildiklerine veya bilmeleri gerektiğine; bunun yanısıra davacıların da kamu görevlilerinin yetkileri dâhilinde, makul bir bakış açısıyla, söz konusu riski her halde önleyebilecek tedbirleri almadıklarını ortaya koymaları gerektiğine dair ilkesel bakışını bu olayda da yinelemiştir.

Mahkeme, failin eylemlerinin makul bir düzlemde değerlendirildiğinde açık ve gerçek tehdit oluşturduğu açıkça anlaşılmasına rağmen, Selma Civek’in etkin bir korumadan yoksun kaldığı ve sözleşmenin 2. maddesinin (yaşam hakkı) ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

DENİZİ KÜSTÜREN KİM?

Aris ABACI / Gazeteci*

Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* adlı romanı, birkaç kahraman üzerinden İstanbul'u ya da yazarın roman anlayışına daha uygun bir şekilde ifade edersek, İstanbul üzerinden insan durumlarını anlatan bir romandır. Bu romanla ilgili olarak Türkiye'de ve dünyada çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış olan yazılarda, Yaşar Kemal'in, "İstanbul'un çürümüşlüğü" yazmış olduğu söylenir.

Bu yazının amacı, Yaşar Kemal'in İstanbul'un çürümüşlüğü mü, yoksa kahramanların yaşamlarına yansıyan genel çürümüşlüğü, insanı eksen alarak mı yazdığı konusunu bir kenara bırakarak, romanın ön plana çıkardığı ve insan hakları ile doğrudan ilgili olan bir konuyu vurgulamaktır. Ama yine de, romanın antro-

poloji olduğunu savunan, bilinen ilk romanlar olarak kabul ettiği İlyada ve Odysseia'da da yapılanın bu olduğunu, romanın konusunun insan olduğunu söyleyen Yaşar Kemal, herhalde ikinci yanıtı seçerdi, deyip, konunun bu kısmını kapatmak gerekiyor.

Marmara'da yunus katliamı

Romanın ana konularından biri, 60'lı yıllarda Marmara Denizi'nde yapılan yunus balığı katliamıdır. Yunus balığının yağı çok para ettiği için, balıkçılar o dönemde büyük bir yunus kıyımına girişmişlerdi. Marmara Denizi'nde, 60'lı yıllardan sonra çeşitli dönemlerde, "orkinos katliamı" ve "kılıçbalığı katliamı" olarak bilinen kıyımlar da gerçekleşmiştir.

İlk baskısı 1978 yılında yayımlanan romanın işaret ettiği şey, günümüzde Marmara Denizi'nde balık çeşidi ve sayısının korkutucu bir şekilde azalmış olması ile de bağlantılıdır. Birkaç yıl önce, İstanbul'a yakın bir yörenin balıkçılar kooperatifi başkanı, yunus balıklarının Marmara Denizi'nde balıkların sayısını azaltabilecek bir tehdit olduğunu iddia etmekteydi. Oysa kıyım yapsın yapmasın, yunusları sevsin sevmesin, öncelikle balıkçıların bildiği bir şey varsa, o da Marmara Denizi'nde balık türleri ve sayısının azalmasına yunusların değil, avlanmanın denetim altına alınmamasının yol açtığıdır.

Romanda işaret edilen şey, sadece balıkçıların açgözlülüğü değildir. Romanın temel kahramanı olan balıkçı Selim'in ağzından, "deniz size küsecek, deniz size küsecek, bu yaptığınız kötülükten sonra deniz bize bir çaya bile vermeyecek..." ve "bir iki yıl sonra görürsü-

*İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı öğrencisi

nüz babanızın gününü, ananızın örekesini, yunuslar çekip gidince... Yunuslar öldürülünce öteki balıklar Marmara'da kalır mı sandınız?" şeklinde yapılan uyarı, açgözlü balıkçılara yapılmıştır. Ama Selim şunları da söylemektedir:

Bu öldürme, yok etme nedir?

"Niçin bu kadar öldürmeyi, yok etmeyi, parçalamayı seviyor insanlar? İnsan yumuşak başlı, iyilik dolu bir yaratıktır, ağız dolusu gülen, yürek dolusu ağlayan, iliklerine kadar duygulanan, seven bir yaratıktır insanoğlu... Bu öldürme, yok etme, öfke, öç, sevgisizlik neden? Niçin koparıyorlar çiçekleri, birisi tok da yüz bini niçin aç, o tok da bu kadar gözün altında, öfkenin içinde iflah oluyor mu? Tok olan niye bu kadar ahmak?"

Yani insan hakları ile ilgili olan çevreyi koruma veya kirletme konusu, iki boyutu ile de ele alınmaktadır romanda. Birinci boyutu, korumaya yönelik davranışın, insana iyilik olarak dönmesi ile ilgilidir. Ya da, "kötülük görmemek için kötülük yapmayın" anlayışıyla ilgilidir. İkinci boyut ise, kişinin etik davranışı ile, İoanna Kuçuradi'nin,"iyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir" deyişine, "hayır, Halik de bilmesin" şeklinde vermiş olduğu yanıtla ilgilidir. Yani iyiliğin, kişiye geri dönmesi için değil, kişinin etik şekilde davranıyor olmasının bir sonucu olarak yapılması gerekiyor.

Zaten yunus katliamı gerçekleşirken balıkçı Selim'in bir yunus balığı ile arkadaş olması, insanın "iyilik dolu bir yaratık" olduğunu düşünmesi, onun Marmara Denizi'ni ve yunusları, kendine iyilik olarak geri dönmesi için değil, denizi, şehrinin denizini, doğayı, balıkları sevdiği için korumak istediğini göstermektedir. Çünkü insanın "iyilik dolu bir yaratık" olması, balıkları katletmemesi için, ya da günümüzde

vapurda sigara içerken izmariti denize atmaması için yeterlidir. Kısacası balıkçı Selim, hem deniz korunmazsa bundan bizim zararlı çıkacağımızı, hem de bu korumayı insanın, insan olduğu için zaten yapması gerektiğini söylemektedir.

İnsana olan inanç ve umut

Ama onun isyanı ve yanıtını bulmaya çalıştığı sorular, İstanbul'un çürümüşlüğü değil, insanın neden "öldürmeyi, yok etmeyi, parçalamayı" seven bir yaratık oluverdiği, "öfke, öç ve sevgisiz"liğin nereden geldiği, neden "birisinin tok, yüz bininin aç" olması ile ilgilidir. Yani insanı bu hale sokan nedenlerdir Selim'in isyanı. Selim bu sorulara belki yanıt vermiyor, ama sorularında yanıtlarla ilgili ipuçları var. Aslında onun sorusu, insanların neden insana lââyık bir şekilde yaşayamıyor olması ile ilgilidir. Bunun doğrudan yanıtını Selim vermiyor belki, ama Yaşar Kemal'in kendisi, yaşadığı sürece yazdıkları ve yaptıkları ile fazlasıyla vermiştir. Sözü edilen romanın sonundaki olay, insana olan inanç ve dolayısıyla da umut olarak yorumlanabilir. Yaşar Kemal'in bu romanı yazmasından bugüne kadar geçen sürede durum daha da kötüye gitmiş olsa bile.

Balıkçı Selim bugünkü Marmara'yı görseydi...

Romanın sonunda Selim teknesiyle denizdeyken, karşısına vaha gibi bir yunus balığı sürüsü çıkar. "Yunuslar ona doğru koşarak, atlayarak, havada yaylar çizerek, sevinç içinde kıvılcımlanarak" gelirken, "dünya apaydınlıktı ve deniz koskocaman, mavi, terütaze, dibinden ışık verilmişçesine yumuşacık bir sevinç çiçeği olup açmıştı" açmasına, ama acaba balıkçı Selim, o zaman yaptığı gibi, Hayırsızada'nın arkalarından Büyükada'ya doğru teknesi ile bugün yol alıyor olsaydı, Kurbağalıdere'den çıkarılan çamurun, adaların güneyinde denize dökülmesine ne derdi?

Emekli Büyükelçi Numan HAZAR

İNSAN HAKLARININ YERLEŞMESİNDE EĞİTİM DÜZEYİNİN ÖNEMİ

Kişi hakları olan insan hakları, uzun ve zorlu bir sürecin sonunda bugün uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası haline geldi. Ama ne var ki dünyanın her bir köşesinde hala insan hakları ihlalleri yaşanmaya devam ediyor, insan onuru ayaklar altına alınıyor. Hakların korunabilmesi için, kişilerin en başta insan hakları bilgisine sahip olmaları, dolayısıyla eğitim büyük önem taşıyor. İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının yerleşmesinde eğitim düzeyinin ve ekonomik gelişmenin şart olduğuna dikkat çeken Emekli Büyükelçi Numan Hazar “Yoksul ülkelere demokrasi dersi vermek bu bakımdan yersizdir. Gelişmiş sanayi ülkelerinin, başka bir deyişle insan hakları normlarının gelişmiş olduğu ülkelerin, geri kalmış ülkelerin ekonomik açıdan gelişmelerinde, sosyal ve siyasî sorunlarının çözümlenmesinde ve nitelikli eğitime yönelmelerinde yardımcı olmaları gerekmekte ve bu bakımdan onlara büyük sorumluluk düşmektedir” diyor. Emekli Büyükelçi Numan Hazar ile insan haklarının hayata geçirilmesinde karşılaşılan sorunlar üzerine konuştuk...

SÖYLEŞİ: Elif N. Hamidi

Günümüzde, kişilerarası ilişkilerden tutun da uluslararası ilişkilere dek her türlü ilişkide çıkarların ön plânda olduğunu görüyoruz. Bu durumda da insan haklarının korunması neredeyse rastlantıya kalıyor. Rastlantıya kalmaması için atılması gereken en önemli adım ya da adımlar nelerdir?

Gerçekten de, uluslararası ilişkilerde ülkeler ilke olarak ulusal çıkarlarına göre hareket ederler. İnsan hakları ve temel özgürlükler alanında en yüksek düzeyde normlara erişmiş ve zengin demokrasi deneyimine sahip gelişmiş ülkeler dahi dış politikalarında çıkarları gerektirdiğinde insan haklarını hiçe saymaktadırlar. Kuşkusuz bunun tarihsel geçmişi de vardır –köle ticareti, sömürgecilik, emperyalizm gibi. Başka ülkelerde demokrasi ve insan hakları için telkinlerde veya eleştirilerde bulunan gelişmiş ülkeler, diğer ülkelerin doğal kaynaklarına ve zenginliklerine göz dikmişler, azınlıkların sözde savunuculuğunu yaparak veya onların durumunu istismar ederek gelişmekte olan ülkeleri parçalamayı hedef almışlardır. Çıkarlarına göre, sırası geldiğinde İngilizlerin geçtiğimiz yüzyılda İran’da yaptığı gibi başka ülkelerin parlamentolarını bombalamışlar, yine İngilizlerin Misak-ı Milli’yi kabul eden Osmanlı Meclis-i Mebusan’ına yaptığı gibi parlamentoları basarak milletvekillerini sürgüne göndermişlerdir. Ya da ABD, İngiltere ve Fransa’nın bir yöntem olarak zaman zaman başvurduğu gibi Amerika’da, Afrika’da ve Asya’da çeşitli ülkelerde hükümet darbeleri yaptırmışlardır. Günümüzde de bu gibi davranışlar sona ermemiştir. Bugün tek Irak örneği dahi bunun için yeterlidir. Bu gerçekler de çıkarlara karşı insan haklarını korumanın güçlüğüne göstermektedir. Bununla birlikte, bu gibi saldırılara karşı ülkelerin demokrasi ve insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve halkın egemenliğine dayanan yönetimlerle bu gibi saldırılardan bir ölçüde kurtulabilecekleri akla gelebilir. Hiç değilse totaliter yönetimlere, sistematik ve kitlesel insan hakları ihlallerine ve teröre karşı müca-

dele veya savaş bahanesinin arkasına sığınan ülkelere fırsat verilmemiş olur. Bu durum da potansiyel bir saldırgan gücün uluslararası planda olası inandırıcılığına gölge düşürür.

Zorlu ve uzun bir sürecin sonunda insan hakları, bugün uluslararası hukukun bir parçası haline geldi. Ancak insan haklarına, gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerde hala farklı bakılıyor. Bu fark sizce nereden kaynaklanıyor?

İnsan haklarına gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı bakılmasının nedenleri vardır. Gelişmekte olan ülkeler insan hakları ve demokrasinin Batı tarafından başka ülkeleri bölmek ve parçalamak için istismar edildiğine inanırlar. Bu düşüncelerin emperyalizm ve sömürgeciliğin bir başka şekli olduğunu ve Hristiyanlıkla bağlantılı bulunduğunu ileri sürerler. Bununla birlikte bu durum gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Batı'nın insan hakları ve demokrasi kavramlarının arkasına sığınarak ve bu kavramları istismar ederek diğer ülkelere yönelik politikalara yöneldiklerini esasen belirtmiştim. Ancak burada gelişmekte olan ülkelerin yanlış algılamalarını da vurgulamak gereklidir. İnsan hakları ve temel özgürlüklerin hiçbir din ile bu meyanda Hristiyanlıkla da ilgisi yoktur. İnsan hakları kavramının evrimi ve bugünkü yüksek normlarına erişmesi Avrupa'da Aydınlanma Çağı, hümanist düşüncenin gelişmesi ve laik ortamın oluşturulması çabaları ile bağlantılıdır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam, bir başka deyişle tek Tanrılı tüm dinler, Yaradan sebebiyle insana değer atfetmekle birlikte, tüm insanların eşit ve özgür doğdukları, renk, ırk, dil, din, cinsiyet ve düşünceleri sebebiyle insanlar arasında ayırım gözetilemeyeceği olgusu, söz

konusu evrimin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, insan hakları ve temel özgürlükler uluslararası hukukun bir parçası haline dönüşmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin insan haklarına farklı bakmalarının bir sebebi de bu ülkelerin Aydınlanma Çağının, Fransız Devriminin ve Batı'da görülen Rönesans, Reform, Sanayi Devrimi ve diğer gelişmelerin simgelediği evrimi yaşamamış olmalarıdır. Ayrıca insan hakları ve demokrasi kavramlarının yerleşmesinde eğitim düzeyinin ve ekonomik gelişmenin de önemli olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu sebeple değindiğimiz evrim, uzun bir süreci gerekli kılmaktadır.

İnsan haklarının yeterince korunamamasında uluslararası belgelerin de payı var mı sizce? Belgelerdeki kavram kargaşasının önüne geçmek adına bir şeyler yapılabilir mi?

Uluslararası sözleşmelerin birçok kavram kargaşasına yol açtığı da bilinmektedir. Bu gerçeğe karşın insan haklarının korunması açısından tüm kabahati uluslararası belgelere bağlamamak daha gerçekçi olacaktır, sanırım. Uluslararası planda tüm hakların ve özgürlüklerin kategorizasyonu yapılmış, koruma ve denetim mekanizmaları geliştirilmiştir. Uygulamaya ilişkin denetim mekanizmalarını etkin biçime dönüştürmek çabaları ile birlikte uluslararası hukukun bireylerini oluşturan devletlerin de özgür iradeye sahip olduklarını ve uluslararası taahhütlerini zaman zaman dikkate almadıklarını da bilmek gerekmektedir. Bununla birlikte, devletlerin taraf oldukları uluslararası belgeler sebebiyle, insan haklarına yönelik eleştirileri iç işlerine karışıldığı bahanesiyle önleyemeyecekleri bir ortam oluşmuş olması da memnuniyet vericidir.

Açlığın, kıtlığın kol gezdiği, üstelik iç savaşların hüküm sürdüğü ülkeler için insan haklarından söz etmek olanaklı değil. Bu durumda, insan hakları normlarının geliştiği ülkelere ne gibi sorumluluklar düşüyor?

Daha önce değindiğim gibi insan hakları ve temel özgürlüklerin ve demokrasinin gelişmesi için ekonomik gelişme ve eğitim düzeyi büyük önem taşımaktadır. Yoksul ülkelere demokrasi dersi vermek bu bakımdan yersizdir. Gelişmiş sanayi ülkelerinin, başka bir deyişle insan hakları normlarının gelişmiş olduğu ülkelerin, geri kalmış ülkelerin ekonomik açıdan gelişmelerinde, sosyal ve siyasî sorunlarının çözümlenmesinde ve nitelikli eğitime yönelmelerinde yardımcı olmaları gerekmektedir ve bu bakımdan onlara büyük sorumluluk düşmektedir. Göç, terör, yoksulluk ve diğer sorunların, küreselleşme sürecinden kaynaklanan bazı güçlüklerin önlenmesi için gelişmiş ülkelerin ciddi çaba harcamaları ve fildişi kulelerine çekilmemeleri zorunludur. Zira bu sorunlar sonunda onları da etkilemektedir.

İnsanlığın varolduğu günden bu yana savaşlar hüküm sürüyor yeryüzünde. Barış içinde yaşamak çok mu zor? İnsan haklarıyla ilgisi bağlamında barış üzerine ne düşünüyorsunuz?

Ulusların arasındaki çatışmaların ve savaşların tarihsel süreç içerisinde çok çeşitli sebepleri olmuştur. Kuşkusuz bunları uygarlıklar, dinler veya kültürler arasındaki çatışmalara indirgemek mümkün değildir. Çıkar çatışmaları ve savaşların sebepleri tarihte çeşitli gerekçelerle açıklanmıştır. Burada bunların ayrıntılarına girmek gereksizdir. Ancak, şunu söylemek gereklidir ki günümüzde barışın sağlanması ve tüm uluslararası toplumun birlikte hareket etmesi için çok sebep var. Tüm

insanlığı tehdit eden tahrip gücü yüksek silahların mevcut olduğu gerçeği bir yana, yoksulluğu, geri kalmışlığı, terörü, radikalizmi, köktendinci, ırkçı, yabancı düşmanlığına dayalı hareketleri, cehaleti yok etmek zorunludur. Uluslararası siyasî ilişkileri karşılıklı güven, hakkaniyet ve adalet esaslarına oturtmak gerektiği gibi, uluslararası ticarete ve küreselleşme olgusunun yarattığı geri kalmış ülkelerin aleyhindeki mevcut sorunların çözümlenmesine de ağırlık vermek gerekmektedir. Tüm bunları başarıyla gerçekleştirmek için demokrasi ve insan haklarına dayalı yönetimlerin gerekli olduğunu düşünüyorum. Zira demokrasi ile yönetilen ülkelerin savaşı değil barışı gerçek bir seçenek olarak gördüklerini ve demokratik ülkelerin ilke olarak savaşı çözüm yöntemi olarak algılamadıklarını belirtmek istiyorum. Bu noktada son olarak, gerçek demokrasinin ne olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Sadece belirli dönemlerde ve düzenli biçimde seçimlerin yapılması bir ülkede demokrasinin mevcut olduğunun kanıtını teşkil etmez. Demokratik rejimin tam işlerlik kazanması için, çoğulculuk, bir başka deyişle tüm siyasal görüşlerin savunulabilmesi, kuvvetler ayırımı, düşünce özgürlüğü, özgür basın, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, hukukun üstünlüğü, bağımsız yargı, can ve mal güvenliği, “habeas corpus” ve yargıç güvenceleri gibi unsurlar da önem taşımaktadır. Bu unsurlar Başkanlık, Yarı Başkanlık ya da Parlamenter sistem içerisinde yerlerini bulabilirler.

Sözlerimi 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı UNESCO’nun Kurucu Sözleşmesinin başlangıç bölümünde barış ve savaş hakkında yer alan değerlendirme ile bitirmek istiyorum: “Harpler insanların dimağlarında başlar. Barışın siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gereklidir.”

MERKEZDEN...**“Etik ve İnsan Hakları” Eğitimi**

Merkezimizin Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi Anabilim Dalı ve Raul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nün işbirliğiyle düzenlediği “Etik ve İnsan Hakları” Eğitimi, 8-12 Ağustos 2016 tarihlerinde Maltepe Üniversitesinde gerçekleştirildi.

“Değer, Değerler ve Anlam” Konferansı

Merkezimiz, Uluslararası Felsefe Enstitüsünün 2016 yılı “Değer, Değerler ve Anlam” konferansına, Marmara Eğitim Vakfı'nın ve Kadıköy Belediyesi'nin işbirliğiyle, 6-9 Eylül tarihleri arasında evsahipliği yaptı. Açılışı Caddebostan Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen etkinlikte Maltepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Marmara Eğitim Vakfı Müdürü Melike Oğuzhan, Kadıköy Belediye Başkanı Aykurt Nuhoğlu, Romanya Millî Eğitim Bakanı Mircea Dumitru, Uluslararası Felsefe Enstitüsü Genel Sekreteri Prof. Dr. Bernard Bourgeois ve Uluslararası Felsefe Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi birer konuşma yaptı.

Sosyal Hizmet Uzmanları için Etik Eğitimi

Türkiye Felsefe Kurumu Derneği tarafından, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin işbirliğiyle yürütülen ve Merkezimizin katılımcı olduğu “Sosyal Hizmetlerde Yolsuzluk ve Diğer Etik Sorunları Aşmada ve Önlemede Bir Yol Olarak Etik Kapasite Geliştirme Projesi” kapsamında sosyal hizmet uzmanlarına etik eğitimi verildi. Beşer gün süren eğitimler (40 saat), 16-20 Ocak, 23-27 Ocak ve 20 Ocak-3 Şubat 2017 tarihleri arasında Maltepe Üniversitesi Marmara Eğitim Köyünde gerçekleştirildi.

TÜRKİYE'DEN...**İoanna Kuçuradi'nin Adı,****“Kadın Danışma Merkezi”ne verildi**

Maltepe Belediyesi tarafından kurulan “Kadın Danışma Merkezi”ne, Maltepe Üniversitesi İn-

san Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü, Maltepe Üniversitesi UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü Başkanı ve Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin adı verildi. “Prof. Dr. İoanna Kuçuradi Kadın Danışma Merkezi”, ihtiyaç duydukları her zaman kadınlara danışmanlık hizmeti verecek. Kadının günlük hayatta yaşadığı sorunların farkında olabilmesine ve çözüm üretebilmesine destek sağlayacak olan Merkezde taciz, tecavüz, şiddet mağduru kadınlara avukat desteğinin yanı sıra, psikolojik danışmanlık hizmeti de sunulmaktadır.

35. İstanbul Kitap Fuarı'nın onur yazarı, İoanna Kuçuradi

Bu yıl Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, 35. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı'nın onur yazarı oldu. “Felsefe ve İnsan” konulu fuarda Kuçuradi'nin yaşamı ve eserleri üzerine, kendisinin de katılımıyla çeşitli paneller ve etkinlikler gerçekleştirildi. Kitap Fuarı bu tema kapsamında, yurtiçinden ve yurtdışından birçok yazarı ve yayınevini ağırladı. Ayrıca Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin ve diğer yazarların da katılımıyla çeşitli kültür etkinliklerine evsahipliği yaptı.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

21.6.2012 tarihinde, 6332 Sayılı Kanunla kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları Kurumu kaldırılarak, yerine 6.4.2016 tarihli ve 6701 Sayılı Kanunla Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Bu Kurumun amacı “insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme haklarının güvence altına alınması, hukukla tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal izleme mekanizması görevini yerine getirmek”tir.

DÜNYADAN...

İnsan hakları alanındaki reformlar “kitapçık” oldu

Avrupa Konseyinin kurucu üyelerinden Türkiye'nin 2002 yılından 2016 Nisan ayına kadar insan hakları alanında hayata geçirdiği reformlar ve düzenlemeler “Türkiye ve İnsan Hakları” isimli kitapçıkta toplandı. Adalet Bakanlığının hazırladığı bu yayından derlenen bilgilere göre, Avrupa Birliği'ne (AB) yapılan tam üyelik başvurusu sonrasında insan haklarına ilişkin parlamenterler düzeyinde çalışma yapmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kuruldu. Komisyon, Türkiye’de insan haklarının ulusal düzeyde korunması için oluşturulan ilk ulusal insan haklarını koruma mekanizması oldu.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla bir adım da 2010’da atıldı. Anayasa değişikliği yapılarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanındı. Anayasa Mahkemesi, 24 Eylül 2012’den beri, olağan kanun yollarını tüketmiş kişilerin insan haklarının ihlal edildiği iddiasıyla yaptıkları başvuruları kabul etmekte ve bu başvurular hakkında karar vermektedir.

İşkence suçunda zaman aşımı kaldırıldı

Soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlarda olduğu gibi, 30 Nisan 2013 tarihli kanun değişikliğiyle işkence suçunda zaman aşımı kaldırıldı. Ayrımcılık yasağını düzenleyen Ceza Kanununun 122’nci maddesinde 2 Mart 2014 tarihinde yapılan değişiklikle, “ayrımcılık” ibaresinin yanında “nefret” ibaresine de yer verildi. Böylece söz konusu suçun nefrete dayalı ayrımcılık olduğuna vurgu yapılarak ceza miktarı artırıldı.

Kolluk Gözetim Komisyonu kuruldu

Kolluk şikâyet sisteminin daha etkili ve hızlı işlemesini sağlamak, saydamlığını ve güvenilirliğini geliştirmek üzere kolluk görevlilerinin işledikleri iddia edilen eylem, tutum veya davranışlarından dolayı idarî merciler tarafından yapılan ya da yapılması gereken iş ve işlemlerin merkezî bir sistemde kayıt altına alınması ve izlenmesi amacıyla

Kolluk Gözetim Komisyonu oluşturuldu. Bu komisyonla söz konusu işlemlerin AB standartlarına ulaştırılması amaçlandı.

Kaynak: AA

BM’den...

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, 19 Aralık 2016 tarihli 65. oturumunda, ölüm cezasının moratoryumuna ilişkin karar tasarısı oylanmış ve bu oylamada 117 devlet moratoryumdan yana, 40 devlet ise moratoryuma karşı oy kullanmış, 31 devlet de çekimser kalmıştır.

HELP Programı Danışma Kuruluna Avukat Musa Toprak Seçildi

Türkiye Barolar Birliği Genel Sekreter Yardımcısı Avukat Musa Toprak, 17 Haziran 2016 tarihinde Strazburg’da gerçekleşen seçimlerde Avrupa Konseyi Hukukçular İçin İnsan Hakları Eğitimi (HELP) Programı Danışma Kuruluna seçildi. Avukat Musa Toprak’ın seçilmesi ile Avrupa Konseyi çapında görev yapan Danışma Kuruluna ilk kez Türkiye’den bir hukukçu seçilmiş oldu.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) ulusal düzeyde uygulanmasını desteklemek ve Avrupa Konseyine üye ülkelerin hukukçularının AİHS ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı konusunda daha iyi bilgi sahibi olmasını amaçlayan bu İnsan Hakları Programı, bütün üye ülkelerin yargı içtihadının AİHM ile uyumlulaştırılmasını hedefliyor. Program dâhilinde “HELP Network” adı altında bir İnsan Hakları Eğiticileri Ağı da oluşturulmuş durumda. Bu ağ, alanında tüm Avrupa’yı kapsayan yegâne ağ olması nedeniyle önem taşıyor. Ayrıca bir e-öğrenme platformuna ve hukukçuların insan hakları alanında eğitimi için kendine özgü bir metodolojiye de sahip olan Program, Avrupa Konseyine üye olan 47 ülkenin hâkim, savcı ve avukatlarının insan hakları alanında ki bilgi seviyesini yükseltmeyi hedefliyor.

Kaynak: <http://www.barobirlik.org.tr>

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Türkiye 1945-1948

Rona Aybay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 148.

Prof. Dr. Rona Aybay, bu kitabında İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ilişkin çalışmaların nasıl başladığını, son şeklini almaya kadar hangi aşamalardan geçtiğini belgelere dayanarak anlatıyor. Prof. Aybay, çalışmasının ilk bölümünde, Soğuk Savaş ortamının BM çalışmalarına yansımalarına, Genel Kurulda Mısır, Ekvador, Yugoslavya, Suriye ve Sovyetler Birliği adına yapılmış konuşmalara ve maddelere ilişkin kimi oylama sonuçlarına dikkat çekiyor. İkinci bölümünde ise savaş sonrası “sola kapalı” çok partili döneme geçiş süreciyle birlikte Türkiye’deki siyasal gelişmeler ele alınıyor. Ayrıca kitapta “ek” olarak, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin üç değişik Türkçe çevirisi ile İngilizce ve Fransızca metinleri de yer alıyor.

İnsan Felsefesi/İnsanın Neliği Üzerine bir Soruşturma

Muttalip Özcan, Bilgesu Yayıncılık, 2016, s. 416.

Doç. Dr. Muttalip Özcan’ın “İnsan nedir?” sorusuna cevap aradığı bu kitap, Önsözde belirtildiği üzere hayatın anlamını ve insan dünyasını, insanların ve elbette kendisinin yapıp etmelerinin nedenini sorgulayan, özgürleşme yolundaki insanlara yardımcı olacak bir çalışma.

İnsan Felsefesi

Takiyettin Mengüşoğlu, Doğu-Batı Yayınları, 2016, s. 516.

Takiyettin Mengüşoğlu’nun felsefe tarihinde kendine yer bulan eseri *İnsan Felsefesi*, Doğu-Batı Yayınları tarafından yeniden basıldı. Tüm insanlarda ortak olanı, hiçbir zaman eksik olmayan fenomenleri insanın varlık koşullarından hareket ederek ortaya

çıkarmak insan felsefesinin/felsefi antropolojinin görevidir. “İnsan nedir?” temel sorusu etrafında insan hayatını oluş halinde, biyopsişik bütünlüğü içinde ele alarak ve varlık dünyasının bütün katmanlarının insan denilen varlıkta taşındığını bilerek, onu kendine özgü fenomenler temelinde araştırmak Mengüşoğlu’nun başlıca amacı olmuştur.

İfade ve Basın Özgürlüğü

Doç. Dr. Selami Turabi, Adalet Yayınevi, 2016, s. 207.

Doç. Dr. Selami Turabi’nin kaleme aldığı kitap, “ifade özgürlüğü”, “basın özgürlüğü”, “ifade ve basın özgürlüğünün sınırları”, “ifade ve basın özgürlüğüyle çatışan diğer haklar”, “Yargıtayın ifade ve basın özgürlüğüne bakışı”, “AİHM’in ifade ve basın özgürlüğüne bakışı”, “Anayasa Mahkemesi’nin ifade ve basın özgürlüğüne bakışı” ve “ifade ve basın özgürlüğü konusunda hazırlanan slaytlar” konu başlıklarından oluşuyor.

İnternette Irkçılık

Prof. Dr. Yaman Akdeniz, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 212.

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşıyarak iptalini sağlayan ve internette düşünce ve ifade özgürlüğü mücadelesini yıllardır sürdüren Prof. Dr. Yaman Akdeniz, bu kez madalyonun diğer yüzüne bakarak, ırkçılık ve nefret söyleminin nasıl ve hangi araçlar üzerinden yayıldığını inceliyor; kamu otoritelerinin, uluslararası, bölgesel ve ulusal organların bunlarla nasıl mücadele ettiğini değerlendiriyor. Devletlerin ırkçılık ve nefret söylemleri ile yayılan içeriği yönetme ve kontrol etme yöntemlerini ve modellerini gözden geçiren bu eser, başta Avrupa olmak üzere, birçok bölgeden örneklerle yaklaşımları ve yetki sorunlarını ortaya koyuyor.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU YAYINLARI LİSTESİ

1. Yıllık Faaliyet Raporları

- Türkiye İnsan Hakları Kurumu 2015 Faaliyet Raporu (Mart 2016)
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu 2015 Faaliyet Raporu (Aralık 2015)
- Human Rights Institution of Turkey/Annual Report/2014 (December 2015)

2. Konferans ve Çalıştaylar

- Ulusal İnsan Hakları Kurumları Uluslararası Konferansı (İyi Uygulama Örnekleri ve Deneyim Paylaşımı) (Kasım 2015)
- International Conference for National Humans Rights Institutions (On Best Practices and Lessons Learnt) (January 2015)
- “Uluslararası Standartlar Bağlamında Türkiye’de Alıkonulma Merkezleri ile Koruma Merkezlerinin Durumu” Çalıştayı (Şubat 2016)
- “Suriyeli Mülteciler” Çalıştayı (Mart 2015)
- İş Sağlığı ve Güvenliği” Çalıştayı (Şubat 2015)
- “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı ve Demokratik Toplum Düzeni Kavramıyla İlişkisi” Çalıştayı (Aralık 2014)
- “Kadının İnsan Hakları” Çalıştayı (Kasım 2014)
- “Tutuklu ve Hükümlü Hakları” “Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü” “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı” Çalıştayı (Kasım 2014)

3. Raporlar

- Cezaevinde İntihar Olayları Bağlamında Ali Uçkun Vakasına İlişkin İnceleme Raporu (17 Aralık 2015)
- Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Çocuk Koğuşu Ziyaret Raporu (26 Kasım 2015)
- Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Mahpus Hasta Bölümü Ziyaret Raporu (16 Nisan 2015)
- Antalya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Cinsel İstismar ve Kötü Muamele İddiaları Raporu (25 Aralık 2015)
- Lütfullah Tacik’in Ölümüne ve Van Geri Gönderme Merkezine İlişkin Rapor (18 Aralık 2014)
- İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu (6 Kasım 2014)
- Gezi Parkı Olayları Raporu (30 Ekim 2014)
- 01.01.2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu (10 Temmuz 2014)
- Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi Hakkında İnceleme Raporu (29 Mayıs 2014)
- Şanlıurfa/Siverek İnceleme Raporu (26 Aralık 2013)

4. Diğer Yayınlar

- Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu ve İlgili Mevzuat (Haziran 2014)
- Law on the Human Rights Institution of Turkey and Relevant Legislation (December 2015) (Baskısı tükenmiştir)
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu Tanıtım Broşürü (Haziran 2014)
- Human Rights Institution of Turkey (Brochure) (June 2014)

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Şahin Karasar

Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi

Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,
Neşe Şahin Taşgın, Hülya Şimğa, Muttalip Özcan, Gülriz Uygur

Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL

Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Rengin Basımevi

Yayın hakkı saklıdır